

Magyar költők CD-ROM-on

1. Az utóbbi hetekben-hónapokban, úgy tűnik, kedvező fordulat következett be a magyar CD-ROM-ok kiadásában is, tematikájukat, választékukat, színvonalukat illetően egyaránt. Ebben a rövid írásunkban egy, az oktatás és a kutatás tartalmi és módszertani kérdéseit is érintő korszerű kiadvánnyal kívánunk foglalkozni (remélve, hogy írásunkat az érdeklődők számára hamarosan hálózaton is hozzáférhetővé tudjuk tenni). Kommentárjaink elsősorban leíró, illetőleg illusztratív jellegűek (s szándékosan nem utalnak sem a kiadóra, sem pedig a forgalmazókra).

A méltán népszerű szótárak, például az *Angol – magyar nagyszótár*, valamint a *Hatnyelvű hangosszótár*, vagy a közismert és nélkülözhetetlen kézikönyvek felhasználásával készült *Anyanyelvi könyvespolc* című CD-ROM, továbbá a legmodernebb autodidakta technológiát nyújtó *Nyelvmester plusz*, a *Matematika felkészítő szoftver* meg a *Bartók Béla CD*, a *Képes Krónika* és más – közigazgatási, jogi, kereskedelmi, politikai, publicisztikai stb. – adatbázisok kontextusából e helyütt a *Verstár – a magyar líra klasszikusai* című kiadványt emeljük ki (lásd 1. ábra).¹

1. ábra

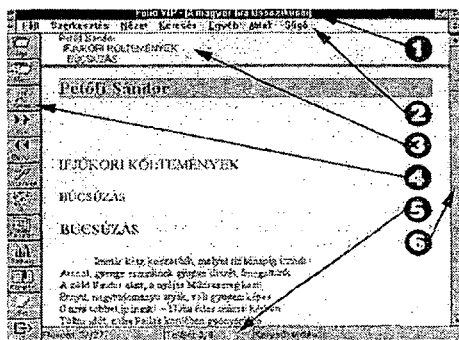
2. A *Verstár – a magyar líra klasszikusai* című CD-ROM tizenhét költő összes magyar nyelvű versének adatbázisa. Célja, hogy a magyar nyelv és irodalom legjelentősebb értékeit a modern kornak megfelelő médiumon rögzítse, és minél szélesebb körben, minél sokoldalúbb felhasználást nyújtó formában tegye közkinccsé. „Kiadványunk – olvashatjuk az adatbázis borítóján – nem akar kritikai kiadás lenni, nem kívánunk állást foglalni az irodalomtudomány szakmai kérdéseiben. Egy átlagos színvonalú elektronikus szöveggyűjteményt kívánunk az olvasók kezébe adni.”

A Folio VIP szoftver magyar adaptációjával készült adatbázis a magyar líra évszázadainak klasszikusai közül a legkiemelkedőbb, az általános és a középiskolai tananyagban is szereplő szerzők műveit (verseit, elbeszélő költeményeit stb.) foglalja magába. Balassi Bálint, Bessenyei György, Kazinczy Ferenc, Batsányi János, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Arany János, Petőfi Sándor, Vajda János, Ady Endre, Juhász Gyula, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád és József Attila hipertextuálisan szervezett életműve egyaránt segítője lehet az iskolai dolgozatán szorgoskodó kisdíáknak, az érettségi tételain töprengő gimnazistának, a szakdolgozatán munkálkodó bölcsészhallgatónak, a disszertációján fáradozó filozsnak, s úgy véljük, nem hiányozhat egyetlen, a magyar irodalom(történet) értékei iránt fogékony modern ember elektronikus könyvespolcáról sem.

„Programunk segítségével – írják alkotói – pillanatok alatt megtalálhatunk egy-egy keresett versrészletet, megtudhatjuk egy fejünkben motoszkáló töredék pontos szövegét, fellelhetjük az ismert idézet szerzőjét, versek, alkotók, időszakok újszerű nyelvi, költészeti vizsgálatára, összehasonlítására nyílik lehetőségünk.”

A program telepítés (installálás) után a létrehozott ikonokkal indítható. A hierarchikusan szervezett adatbázis tartalomjegyzékében a legfelső „Szint” (lásd a 4. ábrán az 1 szimbólumnál) a ‘Költő’-ké, ezt a ‘Kötet’-ek követik, majd a ‘Ciklus’-ok és a ‘Cím’-ek szint következnek. A versszövegek a legalsó, úgynevezett normál szinten (‘Normal Level’) található (általában) külön-külön dokumentumelemekben (rekordokban), szükség esetén egyénileg létrehozható és formálható (bővíthető, szűkíthető) ‘Csoport’-okban. Az individuális csoportképzés tetszés szerint (korszakonként, tematikusan stb.) történhet (például szerelmes versek, hazafias líra, Habsburgokkal kapcsolatos politikai költemények).

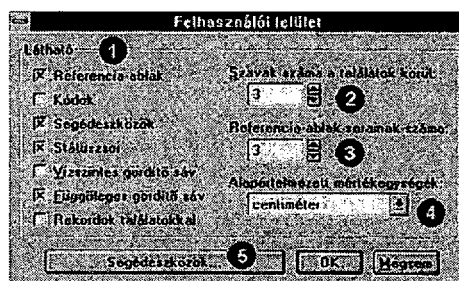
Az adatbázis bejelentkező ablaka a következőképpen fest (lásd 2. ábra).

2. ábra

A 2. ábrán az ❶ címsor a program és az adatbázis nevét mutatja. A ❷ szimbólumú szalag a menüsört tartalmazza, mely a program működtetéséhez szükséges parancsokat tünteti fel: „Fájl”, „Szerkesztés”, „Nézet/Látkép”, „Keresés”, „Egyéb”, „Ablak” és „Súgó”. A ❸ referenciablak a már említett hierarchiaszintek egységeit (költő, kötet, ciklus, verscím) jelzi ki. A ❹ az ikonként kiemelt „Keres(és)” parancs. Az ❺ státuszsor az adatbázis aktuális vs összes rekordjainak számát, a találatokat tartalmazó aktuális vs összes dokumentum(elem) számát, valamint az utoljára feltett keresőkérdést jelenít(het)i meg (vö. a 3. ábrán látható ‘Státuszsor’ funkcióval). A ❻ szimbólum a függőleges gördítősávra irányul (lásd még a 3. ábrán az ❶ alatt).

A program megjelenési formája, kezelőfelülete a menüsor „Fájl” parancsával megnyitható ‘Felhasználói felület’ dialógusablakban (lásd 3. ábra) alakítható ki, illetőleg változtatható meg. Ennek részei az ❶ „Látható”, a ❷ „Szavak száma a találatok körül”, a ❸ „Referenciablak sorainak száma”, a ❹ „Alapértelmezett mértékegységek” és az ❺ „Segédesszközök ...”.

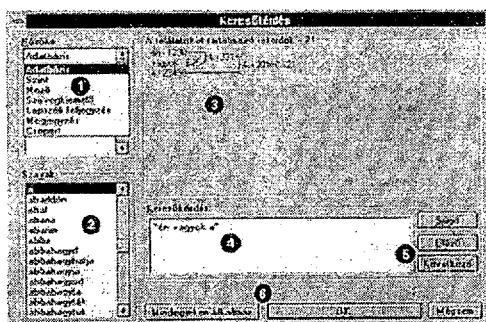
3. ábra

A 3. ábrát tekintve a „Referenciablak sorainak száma” alapértelmezésben három; a ‘Kódok’ aktivizálásával a komputer működéséhez szükséges jeleket (soremelés, tabulátor stb.) vizualizálhatja (vagy rejtheti el) a felhasználó; a ‘Státuszsor’-ral a 2. ábra kommentálása során az ❺ szimbólum alatt értelmezett adatokat jelenít(het)i meg, a ‘Rekordok találatokkal’ alkalmazása révén pedig csak a találatokat tartalmazó verseket, dokumentum-elemeket.

A program teljes szövegű keresést biztosít, ami azt jelenti, hogy nemcsak egy-egy kurrentált vers(részlet)re vagy azok szerzőjére lehet rákeresni, hanem bármely szövegszóra, szóösszetételre, kifejezésre vagy a környezetükre önmagában, illetőleg műveleti jelekkel („és”, „vagy” stb.), továbbá ezek kombinációival is. A keresést különböző (tagoló) „Mező”-k (lásd a 4. ábrán az ❶ szimbólumnál): ‘Cím’, ‘Alcím’, ‘Hely’ (a szöveg keletkezésének helye), ‘Idő’ (a szöveg keletkezésének ideje), ‘Szám’ (énekek, versszakok stb. száma), ‘Szereplő’ (dialógust folytató személyek megnevezése) finomítják, melyeknek tartalmát a program külön is kigyűjti és indexeli. Így a felhasználónak lehetősége nyílik a versszövegek, korszakok stb. tanulmányozásra, gyors összehasonlításra mellett korszerű, tudományos igényű nyelvi, poétikai, stilisztikai stb. vizsgálatokra, akár külön (egymás mögé, mellé vagy alá rendezett) ablakokban is.

A keresést más hasznos (ikonként is kiemelhető) segédeszköz, szövegrészek megjelenésére szolgáló könyvjelző (lásd a 2. ábra bal oldali oszlopában a „Könyvjel” feliratú ikont), betű- és háttértulajdonságok megváltoztatására használható szövegkiemelő (lásd a 2. ábra bal oldali oszlopában a „Szöveg” feliratú ikont), keresésekről tájékoztató nyomvonaltérkép (lásd a 2. ábra bal oldali oszlopában az „Út” feliratú ikont) stb. támogatja (ezek a 3. ábrán látható ❶ szimbólumú kapcsolóval aktivizálhatók); a felhasználó kommentárokat, lapszéli feljegyzéseket fűzhet a szöveg(részlet)ekhez (lásd a 2. ábra bal oldali oszlopában a „Felj” feliratú ikont), átemelheti azokat a saját szövegszerkesztőjébe, vagy közvetlenül ki is nyomtathatja őket, kapcsolatokat (címkézett ugrási célpontokat) létesíthet (egy célpontra több helyről is), akár az adatbázison belül, akár külső objektumokkal (programokkal, kép- és hangfájlokkal), és így tovább.

A „Keres(és)/Keresőkérdés” menüpont(ok)on megnyíló dialógusablak struktúráját a 4. ábra mutatja: az ❶ a „Nézőke” (melynek tagolása a következő: ‘Adatbázis’, ‘Szint’, ‘Field/Mező’, ‘Szövegkiemelő’, ‘Lapszéli feljegyzés’, ‘Megjegyzés’, ‘Csoport’), a ❷ a „Szavak”, a ❸ „A találatokat tartalmazó rekordok”, a ❹ a „Keresőkérdés”; az ❺ az „Előző” vagy a „Következő” keresőkérdés, a ❻ pedig az indító kapcsoló(k).

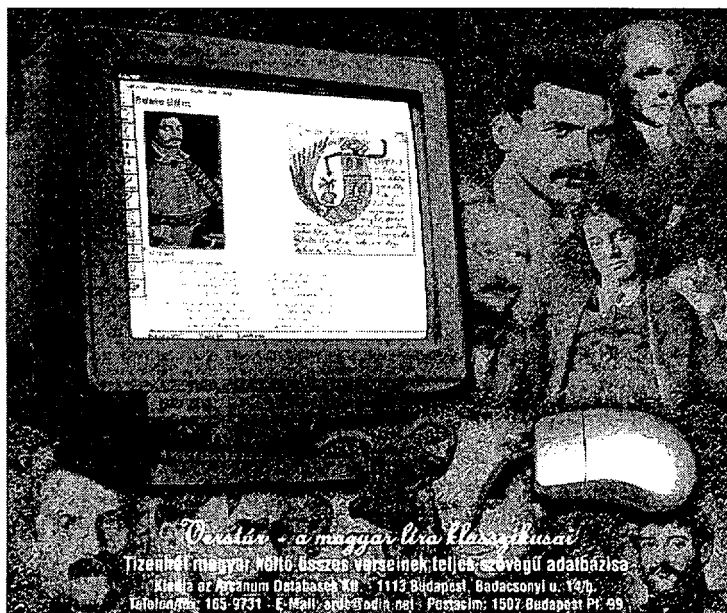

4. ábra

A 4. ábrán szemléltetve egy szó(előfordulás)t például a következőképpen kereshet meg a felhasználó. Az adott dialógusablak „Keresőkérdés” szektorába beírva vagy behozva (a ❷ szimbólumú listáról, mely az aktuális dokumentum(család) valamennyi szavát tartalmazza) az adott lexémát, illetőleg szövegszót, az OK kapcsoló megnyomása után megjelenik az azt magában foglaló első szövegmondat. A találatokat tartalmazó szövegmondatok között azután a „Keresés/Következő találat” legördülő menüponttal vagy a 2. ábra bal oldali oszlopának „▶▶” szimbólumú ikonjával tud továbblépni. Az adott szövegszó beírásakor használhat „*”-ot, így annak toldalékos alakjait is megkaphatja. A „Találatokat tartalmazó rekordok” rovat (lásd a ❸ szimbólumnál) grafikusán jelenti meg a keresett szavakat és találatokat, áttekinthetővé téve a műveleti jelek („és”, „vagy” stb.) alkalmazását is. Az ❺ kapcsolók segítségével a programindítás óta feltett keresőkérdések között válogathat.

3. Ebben az írásunkban, ahogyan azt a bevezetésben jeleztük, az elektronikus információhordozók egyre bővülő hazai választékából emeltünk ki és mutattunk be egy

széles körű érdeklődésre számot tart(hat)ó adatbázist (lásd még 5. ábra): egyrészt azzal az előfeltevéssel, hogy e korszerű eszközök hamarosan beépülnek mind az oktató-kutatómunkába, mind a tanítási-tanulási folyamatokba, minthogy a *Nemzeti Alapterv* szerint is az ezekre vonatkozó „tudás jelentős része napjainkra az alpműveltség részének tekinthető”; másrészt abban a reményben, hogy rövid, tájékoztató jellegű kommentárjaikkal azoknak az olvasóknak az érdeklődését is sikerült felkeltünk, akik valamilyen oknál fogva most kezdenek megismerkedni és megbarátkozni a komputerek, az új információs technológiák és a világhálózat(ok) – lassan mindennapi életünket is átható – világgával.²

5. ábra

Jegyzetek

1. A magunk részéről az elkövetkezendőkben is igyekszünk lehetőleg naprakészen figyelemmel kísérni az oktató- és kutatómunkát egyaránt támogató korszerű kiadványok megjelenését.
2. Írásunk elektronikus (illetőleg tervezett hálózati) változatában e helyütt egy rövid videóanyagot rögzítettünk, melyen Latinovics Zoltán tolmácsolásában élvezhet az olvasó egy József Attila-verset.

Benkes Réka – Vass László